

Intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų charakteristika, smurto patirtis ir baudimo praktika

Akvilė Tamulytė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas
Kriminologijos katedra
Vilnius University, Faculty of Philosophy
Institute of Sociology and Social Work
Department of Criminology
Universiteto g. 9, LT-01513 Vilnius
El. paštas: akvile.tamulyte@fsf.stud.vu.lt

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas
Law Institute of the Lithuanian Centre for Social Sciences
A. Goštauto g. 12, LT-01108 Vilnius
El. paštas: akvile.tamulyte@teise.org

Santrauka. Straipsnyje analizuojami moterų įvykdyti intymaus partnerio nužudymai, dekonstruojant tradicinę „nusikaltėlės“, išsižadancios savo moteriškosios prigimties, sampratą ir sutelkiant dėmesį į nusikaltusios ir viktimizaciją patiriančios moters dvi-lypumą. Atliktas mišraus dizaino empirinis tyrimas, kurio tikslas – atskleisti intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų charakteristiką, smurto patirtis ir baudimo praktiką Lietuvoje. Pirmosios instancijos teismų baudžiamosiose bylose priimtų apkal-tinamųjų nuosprendžių kiekybinė turinio analizė ir pusiau struktūruoti interviu su ter-minuoto laisvės atėmimo bausmę Panevėžio kalėjime atliekančiomis nuteistosiomis bei kalėjimo darbuotojomis atskleidė, kad nužudymą įvykdžiusioms moterims būdingas socialinis pažeidžiamumas, susijęs su nedarbu, nepakankamu išsilavinimu, alkoholio vartojimu bei intymaus partnerio smurtu, kuris tampa svarbiu įtampos šaltiniu. Nors apie du trečdaliai kaltinamųjų teismo proceso metu nurodė anksčiau patyrusios in-tymaus partnerio smurtą, tačiau didžioji dauguma moterų retai kreipėsi instituciona-lizuotos pagalbos dėl nepasitikėjimo jos efektyvumu ar socialinės stigmatos. Tyrimo re-

Received: 25/03/2026. Accepted: 04/06/2026

Copyright © 2026 Akvilė Tamulytė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

zultatai taip pat leido nustatyti, kad šie nužudymai dažniausiai buvo be juos kvalifikuojančių požymių, neplanuoti bei situacinio pobūdžio. Atsižvelgiant į tai, teismų skirtos bausmės paprastai buvo mažesnės už sankcijos vidurkį, o tam reikšmingos įtakos turėjo provokuojančio ar rizikingo nukentėjusio asmens elgesio bei kitų baudžiamąją atsakomybę lengvinančių aplinkybių nustatymas. Straipsnyje trumpai aptariamas ir intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų subjektyvus bausmės teisingumo suvokimas, atskleidžiantis nusivylimą nepakankamu jų smurtinės viktimizacijos įvertinimu sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą.

Pagrindiniai žodžiai: moterų nusikalstamas elgesys, nusikaltusi moteris, intymaus partnerio nužudymas, smurtinė viktimizacija, baudimo praktika.

Characteristics of Women Who Perpetrated Intimate Partner Homicide, Their Experience of Violence, and Punitive Practices

Summary. This article examines intimate partner homicides perpetrated by women, deconstructing the traditional conception of the “female offender” as one who has renounced her feminine nature, and instead focusing on the duality of the offending and victimized woman. A mixed-method empirical study was conducted with the aim of revealing the characteristics of women who have perpetrated intimate partner homicide, their experiences of violence, and punitive practices in Lithuania. A quantitative content analysis of first-instance criminal court convictions, combined with semi-structured interviews with women serving fixed-term custodial sentences at Panevėžys Prison and prison staff, revealed that women who perpetrated homicide commonly exhibit social vulnerability associated with unemployment, limited education, alcohol use, and intimate partner violence, which emerges as a significant source of strain. Although approximately two-thirds of the defendants stated during the trial that they had previously experienced intimate partner violence, the majority had rarely sought formal institutional support due to distrust in its effectiveness or social stigma. The findings further indicate that these homicides were typically perpetrated without qualifying circumstances, were unplanned, and situational in nature. Accordingly, the sentences imposed by courts were generally below the statutory average and were significantly influenced by the recognition of provocative or risky behaviour by the victim, as well as other mitigating circumstances. Finally, the article briefly discusses women’s subjective perceptions of the justness of their sentences, revealing disappointment with the insufficient consideration of their experiences of violent victimization in the determination of criminal liability.

Keywords: women’s criminal behaviour, female offender, intimate partner homicide, violent victimization, punitive practices.

Įvadas

Realybė nėra visapusiškai objektyvi ir universaliai suvokiama, o požiūris į socialinius reiškinius yra nuolatinės žinojimo kaitos rezultatas. Konceptualiai tariant, skirtingais laikmečiais atitinkami žinojimo orientyrai konstruojami pasitelkiant diskursų aprobavimo galią (Berger, Luckmann, 1966; Foucault, 1971). Ne išimtimi tapo ir į moterų nusikalstamo elgesio aiškinimą orientuotas diskursas, kuris šimtmečius buvo formuojamas ne jų autentiškų patirčių, o vyrų socialinės tikrovės pagrindu. Pirmieji moterų nusikalstamo elgesio genezės aiškinimai pasižymėjo stipriu deterministiniu požiūriu. Dar XIX a. pabaigoje italų pozityvistinės kriminologijos mokyklos pradininkas Cesare Lombroso moteris, nužudžiusias sutuoktinius, laikė atavistinio tipo „nusikaltėlėmis“, kurioms būdingi biologinės degeneracijos požymiai (Lombroso, Ferrero, cit. pg. Gibson, 1982; Lombroso, Ferrero, 1895). Būtent toks androcentristinis požiūris sąlygojo moterų deviantinio elgesio ištakų supaprastinimą (White, Kowalski, 1994), jas suvokiant vien iš biologinio determinizmo perspektyvos, kaip iš prigimties neurotiškas, apgaulingas ar vadinamosios moteriškosios prigimties išsižadėjęs „nusikaltėles“ (Freud, 1933; Lombroso, Ferrero, 1895; Pollak, 1950). Kita vertus, nors įgimtos moters „nusikaltėlės“ samprata to laikmečio diskurse prisidėjo prie redukcionistinio požiūrio įsitvirtinimo, ji kartu tapo reikšmingu atspirties tašku vėlesnėms diskusijoms, nukreiptoms į alternatyvų moterų nusikalstamo elgesio aiškinimą.

Akademiame diskurse didesnę reikšmę įgavus feministinės srovės teorinėms koncepcijoms, atsirado prielaida dekonstruoti redukcionistinį ir gana infantilų požiūrį. Būtent (radikaliojo) feminizmo idėjų sklaida lėmė, kad moterų nusikalstamo elgesio, įskaitant intymaus partnerio nužudymų, ištakos pradėtos sieti su subordinuotais lyčių galios santykiais, įkūnijančiais patriarchalinę visuomeninę sąrangą bei prisidedančiais prie moterų smurtinės viktimizacijos (Chesney-Lind, Morash, 2013; Clay-Warner, Edgemon, 2020; Selman, Dunn, 2017). Nors įvairių užsienio mokslinių tyrimų rezultatai skiriasi, neretai atrandamas konsensusas, kad didžioji dalis tokių nužudymų padaromi artimoje aplinkoje, ir preliminariai skaičiuojama, jog iki 75–80 proc. atvejų moterys prieš tai buvo patyrusios intymaus partnerio smurtą (Graham et al., 2022; Harper, 2017; Sebire, 2013). Tai reiškia, kad kartais sunkiai paaiškinami moterų įvykdyti nužudymai neretai slepia ilgalaikio, sisteminio ar net institucinio smurto potekstę, orientuotą ne tik į individualų, bet ir į sociokultūrinį kontekstą. Pastebėtina, kad dar

amerikiečių kriminologė Meda Chesney-Lind išreiškė kritiką pernelyg kategoriškai visuomenės reakcijai moterų įvykdytų šeimos narių ar intymaus partnerio nužudymų atžvilgiu, teigdama, kad maždaug kas trečia moteris pripažįsta bent kartą gyvenime patyrusi partnerio smurtą (Chesney-Lind, Pasko, 2012). Todėl, kriminologės įsitikinimu, visuomenė turėtų klausti ne „kodėl moterys žudo?“, bet „kodėl tiek mažai moterų žudo?“ Remiantis šiuo požiūriu, moterys suvokiamos ne tik kaip nusikaltimą padariusios, bet ir kaip aukos, o jų nusikaltimai gali būti traktuojami kaip „nužudymai dėl išgyvenimo“ (angl. *survival homicide*) (Buchhandler-Raphael, 2022).

Neatsižvelgiant į didesnę mokslinį susidomėjimą moterų nusikalstamo elgesio etiologija, vis dar esama prieštarų ir žinojimo spragų, susijusių su moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų tyrimais. Priklausomai nuo pasirinktų duomenų šaltinių, atlikto tyrimo konteksto bei disciplininės prieigos, gali skirtis šių nužudymų ypatumai, juos įvykdžiusių moterų charakteristikų vertinimas ir baudimo praktikos. Be to, trūksta skirtingų teorinių perspektyvų integracijos ir empiriškai pagrįstų mišraus pobūdžio tyrimų dizaino taikymo (Graham et al., 2022), siekiant atskleisti ne tik nužudymų dėsningumus, bet ir įgalinti pačių nusikaltusių moterų balsą, įkūnijantį jų patirties autentiškumą. Galima daryti prielaidą, kad empirinių žinių stoka šioje srityje susijusi su statistiškai didesne vyrų dalimi tiek tarp nužudymus padariusių asmenų, tiek tarp aukų. Duomenys rodo, kad pasauliniu mastu vyrai sudaro maždaug 90 proc. visų asmenų, įtariamų nužudymų padarymu, ir apie 81 proc. visų nukentėjusiųjų (UNODC, 2023). Vis dėlto intymaus partnerio nužudymų atvejais matoma priešinga tendencija, nes didžiąją dalį aukų sudaro moterys – apie 82 proc., palyginus su 18 proc. vyrų (EIGE, 2023). Tokia lyčių disproporcija būdinga daugeliui pasaulio valstybių (Dobash, Dobash, 2017). Nepaisant to, tyrimai atskleidžia, kad moterų nužudymų aukomis dažnai tampa būtent intymūs partneriai ar kiti šeimos nariai (Kim, 2020; Tereškinas, Vaičiūnienė, Nikartas, 2021). Todėl moterų smurtas intymių santykių kontekste neturi būti aiškinamas tokiomis prielaidomis, kuriomis grindžiami vyrų nusikaltimai. Paminėtina, kad Lietuvoje moterų smurtinio nusikalstamo elgesio problematika vis dar fragmentiškai ir nepakankamai ištirta (Čepas, Dobryninas, Valickas, 2018; Gaičevskytė-Savickė, 2024; Každanas, 2025; Michailovič, 2014; Tereškinas, Vaičiūnienė, Nikartas et al., 2021; Tereškinas, Vaičiūnienė, Jarutienė, 2022; Norvaišytė, 2024), todėl kryptingesni tyrimai padėtų visapusiškiau atskleisti nagrinėjamo reiškinio ypatumus.

Atsižvelgiant į aptartą problematiką, šio straipsnio tikslas – atskleisti intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų charakteristiką, smurto patirtis ir baudimo praktiką, remiantis pirmosios instancijos teismų baudžiamosiose bylose priimtų apkaltinamųjų nuosprendžių kiekybine turinio analize bei pusiau struktūruotais interviu su terminuoto laisvės atėmimo bausmę Panevėžio kalėjime atliekančiomis nuteistosiomis ir kalėjimo darbuotojomis.

Intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų charakteristika, nusikaltimo aplinkybės ir teorinės aiškinamosios perspektyvos

Moksliniame diskurse moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų problematika sulaukia didesnio susidomėjimo. Neatsižvelgiant į tai, kad būtent vyrai statistiškai nusikalsta dažniau, moterų įvykdytiems nužudymams būdingi specifiniai savitumai, kurie atskleidžia kompleksinį nusikaltusios moters ir aukos dvilypumą. Kitaip tariant, moterų įvykdyti intymaus partnerio nužudymai empiriškai analizuojami per jų pačių viktimizacijos prizmę, siejant nusikaltimą su ankstesnėmis smurto patirtimis (Campbell et al., 2007; Ferreira, Quintas, Neves, 2022; Liles, Moak, 2018; Lysova, 2023; Swatt, He, 2006), kurios feministinės teorinės perspektyvos kontekste aiškinamos per patriarchalinę visuomenės sąrangą ir subordinuotus lyčių galios santykius. Būtent patriarchalizmo konstruojama hegemoninio vyriškumo samprata numato, kad bet kokio pobūdžio moterų nepavaldumo „geros“ dukros, žmonos ar motinos socialiniams vaidmenims išraiška turi būti sankcionuojama, neretai – pasitelkiant smurtą (Dobash, Dobash, 1979; Dobash, Dobash, 2011; Yount et al., 2016). Tokiais atvejais moterų įvykdyti intymaus partnerio nužudymai vertinami kaip savotiškos rezistencijos prieš patiriamą priespaudą išraiška.

Intymų partnerį nužudžiusių moterų naratyvai patvirtina, kad nužudytieji neretai pasižymėdavo ankstesniu smurtavimu, o tai moksliniame diskurse traktuojama kaip viena esminių aukos prisidėjimo prie nusikaltimo padarymo prielaidų (Ferreira, Quintas, Neves, 2022; Lama, Visha, 2020; Suonpää, Savolainen, 2019). Paminėtina ir tai, kad šio pobūdžio nužudymai paprastai padaromi gyvenamajame būste, neplanuotai, kilus konfliktinei situacijai bei pasitelkiant lengvai prieinamas buitines priemones, pavyzdžiui, peilį (Carlsson et al., 2021; Trägårdh, 2025; Voce, Bricknell, 2020), o šių nužudymų motyvai paprastai sąlygojami smurtinės patirties. Kitaip tariant, intymūs partneriai nužudomi reaguojant į smurtą – gi-

nantis ar siekiant išsivaduoti nuo tolesnės viktimizacijos, nors pasitaiko ir su savanaudiškumu, kerštu ar pavydu susijusių motyvų (Belknap, 2012; Fridel, Knapp, 2025). Taigi, mokslinėje literatūroje moterų įvykdyti intymaus partnerio nužudymai dažniausiai apibūdinami kaip situaciniai bei artimoje aplinkoje padaromi smurtiniai nusikaltimai, glaudžiai susiję su ankstesne smurto istorija.

Tokio pobūdžio nužudymai moksliniame diskurse taip pat aiškinami per vadinamojo socialinio įkalinimo (angl. *social entrapment*) ir nuo jo neatsiejamos prievartinės kontrolės (angl. *coercive control*) perspektyvą, atskleidžiančią, kad moterų smurtinis elgesys siejamas ne tik su ilgalaikiu partnerio dominavimu, bauginimu ir autonomijos ribojimu tarpasmeninių santykių kontekste, bet ir su instituciniu aplaidumu. Kitaip tariant, institucionalizuoti socialinės kontrolės mechanizmai ne tik nesuteikia veiksmingos apsaugos patiriant smurtą, bet kartais net prisideda prie moters pažeidžiamumo stiprinimo ir baudimo praktikų kriminalinės justicijos sistemoje (Douglas et al., 2020; Hennessy, 2025; Larance et al., 2022; Stark, 2007; Stark, 2009; Stark, 2013; Tollmie, Smith, Wilson, 2024; Tyson, Naylor, Tarrant, 2024). Ši perspektyva leidžia moterų įvykdytus partnerio nužudymus interpretuoti ne kaip izoliuotą smurto epizodą, bet kaip atsaką į struktūrinių veiksmų sąlygotą viktimizaciją.

Moterų pažeidžiamumas smurtui ir ribota prieiga prie institucionalizuotos socialinės kontrolės mechanizmų negali būti suprantami atsietai nuo struktūrinio interseksionalumo sampratos, atskleidžiančios, kad rasė, socialinė padėtis, pilietybė, migracinis statusas ir panašios charakteristikos riboja moterų galimybes gauti veiksmingą apsaugą (Douglas et al., 2020; Tyson, Naylor, Tarrant, 2024). Empiriniai tyrimai rodo, kad intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusios moterys dažniausiai būna trisdešimties, keturiasdešimties ar vyresnio amžiaus (Crosland, 2024; Zeoli, 2023). Šių moterų charakteristika taip pat susijusi su nedarbu ar nedidelėmis pajamomis, ribotu išsilavinimu ir alkoholio vartojimo patirtimi (Carlsson et al., 2021; Kiconco, 2024; Matias et al., 2021; Voce, Bricknell, 2020). Visa tai lemia, kad institucionalizuota pagalba dėl patiriamo smurto tampa sunkiau prieinama (Ferreira, Quintas, Neves, 2022), todėl viktimizacija įgyja tęstinumą.

Ribota prieiga prie formalios socialinės kontrolės mechanizmų patiriant smurtą arba nepasitikėjimas jų efektyvumu taip pat didina nusikalstamo elgesio tikimybę. Todėl atsiranda prielaidų pasireikšti neformalios socialinės kontrolės formoms, kurios gali būti konceptualizuojamos kaip savigalba (Black, 1983; Black, 1990), tam tikrais atvejais susijusi su subjektyviai suvokto teisingumo at-

kūrimu. Ši teorinė koncepcija pritaikoma ir akademiniam diskurse, aiškinant moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų prielaidas. Pastebėtina, kad dalis partnerio smurtą patiriančių moterų save suvokia kaip „tikrąją“ auką, tad nužudymas vertinamas kaip pateisinama ar net vienintelė priemonė nutraukti viktimizaciją (Black, cit. pg. Peterson, 1999; Black, 1978; Peterson, cit. pg. Harper, 2017; Peterson, 2004). Tai atskleidžia, kad moteris tarytum pasmerkia smurtavusį partnerį, neutralizuoja kaltės jausmą bei legitimuoja savo veiksmus.

Kitais variantais, nusikalstamo elgesio tikimybė didėja tuomet, kai asmuo geba moraliai racionalizuoti savo elgesį arba jį suvokia kaip proporcingą atsaką į patirtą neteisybę. Šiame kontekste aktuali ir bendrosios įtampos teorinė perspektyva, atskleidžianti, jog nusikalstamo elgesio pasireiškimą sąlygoja ne tik sunkumai pasiekti visuotinai aprobuotus tikslus, bet ir ribotos galimybės prosocialiais būdais išvengti neigiamų stimulų (Agnew, cit. pg. Ogle, Maier-Katkin, Bernard, 1995; Agnew, 1992; Sigfusdottir, Kristjansson, Agnew, 2012). Būtent vienu iš tokių stimulų gali tapti intymaus partnerio smurtas. Tikimybė jį patiriančiai moteriai įvykdyti nužudymą priklauso tiek nuo subjektyvaus viktimizacijos vertinimo, ją suvokiant kaip nepelnytą ir reikalaujančią atpildo, tiek nuo išorinių veiksnių, apimančių smurto intensyvumą, socialinės kontrolės stiprumą ar asocijavimąsi su kitais smurtinį elgesį toleruojančiais asmenimis (Agnew, Brezina, 2019; Agnew, 1992, cit. pg. Eriksson, Mazerolle, 2013; Agnew, 2012). Todėl svarbus ne tik individualus smurtinės viktimizacijos suvokimas, bet ir socialinės kontrolės laipsnis, lemiantis prosocialių reagavimo į patiriamą įtampą galimybių prieinamumą.

Taigi, sociologiniame-kriminologiniame diskurse intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusios moterys neretai suvokiamos kaip aukos, kurių smurtinio elgesio ištakos formuojasi ilgalaikės viktimizacijos, socialinio pažeidžiamumo ir ribotos prieigos prie institucionalizuotos socialinės kontrolės mechanizmų sąlygomis. Būtent intymaus partnerio smurtas tampa reikšmingu įtampos šaltiniu, dėl kurio nužudymas interpretuojamas kaip savotiška rezistencijos forma, atpildas, savigalba ar subjektyviai suvokto teisingumo atkūrimo prielaida.

Mišraus dizaino empirinis tyrimas: intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų charakteristika, smurto patirtis ir baudimo praktika

Atliktas empirinis tyrimas pagrįstas mišrių metodų socialiniuose moksluose dizaino prieiga, kuri leidžia integruoti skirtingų epistemologinių perspektyvų

stiprybes ir išvengti paradigminio dualizmo. Kadangi nėra vienintelio ir nepažeidiamas žinias produkuojančio metodo, pasitelktas tyrimo dizainas sudaro sąlygas pritaikyti įvairialypės tikrovės pažinimo ontologinę perspektyvą (Francis, Davies, 2018; Rienecker, Jorgensen, 2003). Dėl šios priežasties analizuojami ne tik kiekybiniai tyrimo objekto dėsningumai, bet ir kokybiniai duomenys, susiję su autentiškais tyrimo dalyvių patirtimis bei subjektyviomis jų interpretacijomis.

Pirmojo tyrimo etapo metu atliktas kiekybinis tyrimas – pirmosios instancijos teismų baudžiamosiose bylose priimtų apkaltinamųjų nuosprendžių kiekybinė turinio analizė. Šie duomenų šaltiniai atrinkti pasitelkiant teisinės informacijos paieškos sistemas „Infolex“ ir „Liteko“, pasirenkant 2006-01-01 – 2023-12-31 laikotarpį. Kiekybinei turinio analizei netikimybiškai atrinkti visi tyrimo objektui reikšmingi duomenų šaltiniai ($n = 118$ nuosprendžių), atitinkantys numatytus tikslinės visuminės atrankos kriterijus, kai moteris kaltinama padariusi ar pasikėsinusi padaryti tyčinį (buvusio) intymaus partnerio (įskaitant sugyventinį ar sutuoktinį) nužudymą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 129–130 str. Atrinkti duomenų šaltiniai koduoti pagal kintamuosius, išskirtus remiantis ankstesniais moksliniais tyrimais ir pilotine nuosprendžių turinio analize. Kintamieji apėmė kaltinamųjų sociodemografines charakteristikas, nužudymą kvalifikuojančius požymius ir faktines aplinkybes, kaltės formą, santykį su nukentėjusiuoju, patirto smurto prielaidas bei baudžiamosios atsakomybės realizavimo ypatumus. Gauti duomenys analizuoti naudojant statistinės analizės programinę įrangą „IBM SPSS Statistics“. Atsižvelgiant į kintamųjų pobūdį, skaičiuota aprašomoji ir išvadų statistika, atlikti neparametriniai statistiniai testai, susiję su tarpgrupiniais (Chi-kvadrato testas) ir rangų vidurkių (Mann-Whitney U ir Kruskal-Wallis H testai) palyginimais, efektų dydžių apskaičiavimais. Pasirinktas 95 proc. statistinio patikimumo lygmuo, o p -reikšmė, mažesnė nei 0,05, rodė statistiškai reikšmingus skirtumus.

Antrojo tyrimo etapo metu atliktas kokybine fenomenologine prieiga pagrįstas tyrimas – pusiau struktūruoti interviu. Tikslinės atrankos būdu suformuotos dvi informantų grupės, kurias sudarė Panevėžio kalėjime terminuoto laisvės atėmimo bausmę atliekančios nuteistosios ($n = 3$; „N“) ir Resocializacijos skyriaus darbuotojos ($n = 4$; „D“), kurios buvo atsakingos už tyrimo imties sudarymą pagal pateiktus kriterijus. Pagrindinius nuteistų moterų tikslinės atrankos kriterijus sudarė tai, kad tyrimo dalyvė turi atlikti terminuoto laisvės atėmimo bausmę už intymaus partnerio nužudymą, teismo kvalifikuotą pagal BK 129–130 str., o kalėjimo darbuotojų atrankos kriterijai ap-

siribojo tuo, kad informantė privalo turėti tiesioginio darbo su nuteistosiomis patirties, pageidautina – bent 5 m. Interviu atlikti privatumą užtikrinančiose patalpose 2024 m. kovo ir balandžio mėnesiais, o vidutinę jų trukmę siekė 1 val. 26 min. Tyrimo instrumentas sudarytas iš dviejų interviu scenarijų, apimančių klausimus, susijusius su ankstyvosiomis nuteistųjų moterų patirtimis ir jų charakteristika, smurtinių santykių su intymiais partneriais patirtimis, esminėmis nusikaltimo aplinkybėmis ir paskirtos bausmės vertinimu. Rankiniu būdu transkribuoti ir nuasmeninti interviu buvo sukoduoti ir išanalizuoti pagal išskirtas temas (Braun, Clarke, 2006), pasitelkiant programinę įrangą MAXQDA.

Mišraus dizaino empirinio tyrimo rezultatai aptariami bendrai, tarpusavyje papildant skirtingais tyrimo instrumentais surinktus duomenis.

Empirinio tyrimo rezultatai

Sociodemografinė intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų charakteristika

Apžvelgus baudžiamųjų nuosprendžių kiekybinės turinio analizės rezultatus (1 lentelė), galima pastebėti, kad didžioji dalis kaltinamųjų buvo lietuvių tautybės (87,4 proc.; n = 83), pagrindinį (27,1 proc.; n = 26) ar vidurinį (53,1 proc.; n = 51) išsilavinimą įgijusios moterys, kurių šeiminė padėtis apibūdinta kaip išsituokusių (30,1 proc.; n = 34) ar našlių (36,3 proc.; n = 41). Neretai tai nepilnamečių vaikų neturėjusios (72,9 proc.; n = 86) vidutinio amžiaus moterys: <...> *visos [jos] yra brandaus amžiaus moterys. Labai retas atvejis, kad atvažiutų už nužudymą artimo vyro jauna moteris* (D3); <...> *dažniausiai, aišku, jau vyresnio amžiaus – ne jaunos moterys* (D4).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kaltinamosios dažniausiai nedirbo (78,5 proc.; n = 84), tai pažymėjo ir kalėjimo darbuotojos: <...> *[jos] labai dažnai būna neturinčios pastovių pajamų* (D1). Kita vertus, dauguma šių moterų turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą (91,4 proc.; n = 106). Galiausiai kiek mažiau nei trečdalis (27,1 proc.; n = 32) kaltinamųjų turėjo ankstesnę teistumą, kuris šiek tiek daugiau nei kas trečias jų nebuvo išnykęs. Paprastai šie teistumai apsiribojo ne daugiau kaip vienu. Be to, ankstesni teistumai gana retai (7,6 proc.; n = 9) buvo susiję su smurtinio pobūdžio nusikaltimais, o dar rečiau (1,7 proc.; n = 2) – su ankstesniais tyčiniiais nužudymais.

1 LENTELĖ. Kaltinamųjų sociodemografinė charakteristika ir teistumas

TAUTYBĖ	
Lietuvė	87,4 %
Kita	12,6 %
IŠSILAVINIMAS	
Pradinis	3,1 %
Pagrindinis	27,1 %
Vidurinis	53,1 %
Profesinis	4,2 %
Aukštesnysis	9,4 %
Aukštasis	3,1 %
ŠEIMINĖ PADĖTIS	
NeištekJusių	23,0 %
IštekJusių	10,6 %
Išsituokusių	30,1 %
Našlė	36,3 %
VAIKŲ TURĖJIMAS	
Neturi	72,9 %
Turi	27,1 %
DARBINĖ PADĖTIS	
Nedirba	78,5 %
Dirba	21,5 %
NUOLATINĖS GYVENAMOSIOS VIETOS TURĖJIMAS	
Neturi	8,6 %
Turi	91,4 %
ANKSTESNIS TEISTUMAS	
Anksčiau neteista	72,9 %
Anksčiau teista	27,1 %
ANKSTESNIS TEISTUMAS UŽ SMURTINES NUSIKALSTAMAS VEIKAS	
Anksčiau neteista	92,4 %
Anksčiau teista	7,6 %
ANKSTESNIS TEISTUMAS UŽ TYČINIUS NUŽUDYMUS	
Anksčiau neteista	98,3 %
Anksčiau teista	1,7 %

*Pastaba: kintamųjų imties sudėtį sudaro skirtingas nuosprendžių skaičius (n = 95–118).

Interviu taip pat leido atskleisti, kad partnerį nužudžiusioms moterims būdinga alkoholio vartojimo patirtis: *Aš pradėjau gerti dvylikos metų. <...> pas mane gyvenimas mažai buvo blaivus <...>. Aš žinodavau, kaip prie alkoholio gyventi (N1), nors kartu jų vartojimo įpročiai minimizuojami: Kad aš porą tų stikliukų išgėriau... Ir tai aš... Ne degtinės. Man tai tikrai jau koks sidras būdavo arba likeris (N2). Vis dėlto polinkį į alkoholio vartojimą akcentavo kalėjimo darbuotojos: *Greičiausiai [jos] turi problemų su priklausomybėmis. <...> [Tai] aiškiai atspindi aplinka, atspindi bylos medžiaga, atspindi veidas, socialinių įgūdžių neturėjimas... Tiesiog viskas atspindi (D2).**

Kitas nuteistąsias charakterizuojantis aspektas yra tai, kad jos pripažino anksčiau turėjusios intymių partnerių, naudojusią smurtą jų atžvilgiu: *Pas mane antros pusės labai buvo žiaurios, negeros. <...> Arba mane primušė, arba sėda į kalėjimą. Pas mane va taip būdavo. Arba miršta (N1). Tokių smurtinių patirčių turėjimą, kaip nuteistąsias charakterizuojantį aspektą, patvirtino ir kalėjimo darbuotojos: <...> būna atvejų, kai jos yra patyrusios smurtą nuo ankstesnio partnerio [ir] tiesiog vėl kažkokiu būdu užmezga santykius su kitu partneriu. [Tada] gaunasi taip, kad su tuo kitu partneriu įvyksta žmogžudystė (D3). Toks pakartotinis smurtinių santykių užmezgimas, informančių nuomone, gali būti siejamas su polinkiu į gailestį, priklausomumą ir atleidimą: <...> aš ir pati kalta. Save kaltinu, kad aš jo neišvijau, kad aš patikėjau... Kad aš juo taip patikėjau. Nu, kad jis dar pasitaisys. Maldauja, klaupiasi, verkia – ašaros byra, nu gaila, gaila, gaila... (N2); Nu, aš dažnai taip pagalvoju, [kad] gal jis būtų pamatęs, kad aš taip atstūmiu [jį] grynai, [kad] man jo negaila... Bet kad man jo gaila buvo. <...> Va tas gailestis ir viską padarė (N3). Ganėtinai panašią poziciją galima išvelgti ir tarp kalėjimo darbuotojų: <...> jos yra, sakykim, tokios linkusios nusileisti. Jos... Jas „paspaudus“ per tokius kažkokius dalykus... Sakykim, vat, įkalbėti ten gražiais žodžiais... <...> Tiesiog, vat, pagaili (D1). Tai gi, galima daryti prielaidą, kad šioms moterims gali būti būdingas savotiškas prierašumas, sąlygojantis tolesnį pasilikimą smurtiniuose santykiuose.*

Intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų smurto patirtis

Remiantis surinktais baudžiamųjų nuosprendžių duomenimis, šiuos nužudymus įvykdžiusios moterys neretai buvo patyrusios intymaus partnerio smurtą ir anksčiau – tai patvirtino du trečdaliai (61,9 proc.; n = 73) kaltinamų-

jų parodymų davimo metu, tarp jų – 79 proc. (n = 58) atvejų bent vienas liudytojas tai patvirtino. Interviu metu išryškėjo pasikartojančio ir intensyvėjančio fizinio smurto patirtys: *Ir, būdavo, miegu atviromis akimis, nežinau, kas jam užeis – gal kada mane stvers... Nu va taip buvo paskutiniu laiku* (N3); *Man širdy taip likę... Jo tas va rankų kėlimas ne pirmas kartas buvo. Ne pirmas. Bet taip dar nesmaugdavo, kaip tą vakarą* (N2). Kita vertus, nuteistųjų pasakojimai atskleidžia ir psichologinio smurto patirtis, kurios taip pat skaudžiai išgyvenamos: *Aš esu gavusi daugiau psichologinio smurto negu smūgių, negu mušimo smurto. O psichologinis smurtas yra skaudesnis. <...> jis mokėdavo paveikti moterį, kad ta moteris jo bijotų* (N1). Psichologinio smurto aspektą pabrėžia ir kalėjimo darbuotojos: *Aišku, nėra smurto be žodinių variacijų, be psichologinio smurto – ir jos būna psichologiškai palūžusios. <...> Tas spaudimas, kad „tu esi niekas“, kad moteris, kaip ji... „Tu esi niekas. Kur tu dingsi? Ką tu veiksi? Tu prapulsi. Tu numirsi, tu ten...“ Tas atsitiks, tas atsitiks. „Ką žmonės apie tave pasakys?“ Pas jas tie dalykai išlieka* (D3). Taigi, patiriamas intymaus partnerio smurtas gali būti kompleksinis, pasikartojantis bei intensyvėjantis.

Nepaisant to, tik trečdalis (31,5 proc.; n = 23) kaltinamųjų, kurios teigė anksčiau patyrusios intymaus partnerio smurtą, teisme nurodė, kad kreipėsi į policiją. Statistiškai reikšmingas ryšys tarp pasirinktų kaltinamųjų charakteristikų ir kreipimosi pagalbos į policiją nustatytas dviem atvejais. Reikšmingai ($\chi^2 = 8,541$, $p = 0,003$, $\phi = 0,321$) dažniau formalios pagalbos kreipėsi kaltinamosios, turėjusios nepilnamečių vaikų. Šis aspektas išryškėjo ir interviu su kalėjimo darbuotojomis metu: *Bet galbūt tos, kurios dar kreipiasi pagalbos, tai [yra] tos, kurios dar vaikais kažkiek rūpinasi, kurioms yra svarbi ta motinystė* (D3). Be to, reikšmingai ($\chi^2 = 4,642$, $p = 0,031$, $\phi = 0,236$) dažniau į policiją kreipėsi ir kaltinamosios, kurioms nediagnozuoti psichikos ir elgesio sutrikimai, paprastai kilę dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. Nesikreipimą dėl formalios pagalbos galima sieti su tam tikra socialine stigma ir nepasitikėjimu policijos efektyvumu: *O tai ką ta policija padės, jeigu mes abu gėrėm? Policija į tokius konfliktus nesikiša. <...> Nes abu neteisūs* (N1), tai patvirtina ir kalėjimo darbuotojų nuomonė: *Daugiau kreipiasi tos moterys, kurios nėra linkusios stipriau girtauti. <...> [Ir] kurių gyvenimai realiai yra socialesni* (D1); *<...> tai, kai patys išgėrę, negi kviesi policiją? <...> Nu toks „ratas“ gaunasi* (D3).

Neatsižvelgiant į paminėtus aspektus, kaltinamųjų galimai patirta viktimizacija nepaneigia jų pačių naudoto smurto, nes kiek mažiau nei pusė atvejų (42,4 proc.; n = 50) buvo susiję su tuo, kad bent vienas liudytojas davė paro-

dymus apie kaltinamųjų anksčiau naudotą smurtą partnerio atžvilgiu. Tuo tarpu interviu atskleidė nuteistųjų moterų patirčių įvairiapusiškumą. Nors smurto naudojimas intymaus partnerio atžvilgiu gali būti paneigiamas: *Aš jo bijodavau. Ne... Baikit, aš, jeigu jau jis... Matau, kad jeigu jau jis puls, tai aš jau taikau... Momentą taikau, kad per duris. Niekad... Niekad aš ant jo nepasakiusi... Aš jam per veidą net bijočiau duoti* (N3), tačiau kitais atvejais smurto naudojimas vertinamas pagal poreikį gintis: *Kitos stveriasi už peilio – man tokie dalykai netinka. Aš esu karštu vandeniu apipylusi ir iš karštos keptuvės sudavusi. <...> Aš atgal mokėdavau duoti. Bet vat... Aš gindavausi. Ir būna, kad ir atsiginu* (N1). Nors kalėjimo darbuotojos irgi pabrėžia kai kurių nuteistųjų polinkį į smurto naudojimą partnerio atžvilgiu, tačiau tokie atvejai retesni, kadangi vyrai paprastai linkę nutraukti santykius: *<...> [vyrai] linkę kažkaip greičiau priimti sprendimus ir išeiti, palikti tokią moterį, negu [kad] moteris paliktų smurtaujantį vyrą <...>. Tikrai nebuvo tokios, kad ji gertų ir vyras, dirbantis ir prižiūrintis vaikus, viską darytų, tvarkytų ir... O ji tiktai gertų, smurtautų, ir jis su ja gyventų. Taip nebūna* (D3). Šiame kontekste vertėtų paminėti ir baudžiamųjų nuosprendžių turinio analizės metu gautus rezultatus, atskleidusius, kad tik nedidelė dalis (2,5 proc.; n = 3) kaltinamųjų anksčiau buvo teistos už smurtinius nusikaltimus prieš nužudytąjį partnerį. Vis dėlto nevertėtų atmesti to, kad tokiam rezultatui įtakos gali turėti šių nusikaltimų latentškumas.

Moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų faktinės aplinkybės ir galimi nusikaltimo motyvai

Remiantis baudžiamųjų nuosprendžių kiekybinės turinio analizės duomenimis, dažniausia nusikaltimo vieta būdavo gyvenamasis butas (44,9 proc.; n = 53) arba namas (46,6 proc.; n = 55), o tik nedidelė dalis (8,5 proc.; n = 10) nužudymų padaryti apleistuose pastatuose, pašiūrėse, garažuose (2 lentelė). Nusikaltimo pradžios laikas paprastai buvo antroji dienos pusė nuo 13 iki 19 val. (45,2 proc.; n = 54) bei vakaras nuo 19 iki 1 val. (39,1 proc.; n = 45) – tikėtina, kad tokiu metu dažniau vartojamas alkoholis. Kita vertus, dauguma nužudymų padaryti nešventinėmis dienomis (88,9 proc.; n = 104), todėl manytina, jog alkoholiu piktnaudžiaujama nepriklausomai nuo to, ar konkreiti savaitės diena yra darbo diena. Tai susiję su anksčiau minėtu aspektu, kad didžioji dalis kaltinamųjų nusikaltimo padarymo metu oficialiai nedirbo.

Paminėtina ir tai, kad absoliučia dauguma atvejų (84,8 proc.; n = 100) kaltinamosios buvo apsvaigusios nuo alkoholio ir neretai (72,9 proc.; n = 78) jį vartojo kartu su nukentėjusiuoju. Būtent interviu metu kalėjimo darbuotojos akcentavo, kad alkoholinė intoksikacija sąlygoja konfliktinių situacijų prielaidas nusikaltimo dieną: *Niekad nebuvo atvejų, kad „nei iš šio, nei iš to“ emė ir padarė – visą laiką būna konfliktas. <...> Bet visą laiką prieš tai būna išgerti trys, keturi buteliai* (D3). Apsvaigimas, jų nuomone, gali būti siejamas su susilpnėjusia emocijų kontrole: *Alkoholis veikia tam tikrus emocijų raiškos ypatumus, sakykim, jeigu kažkokie dalykai yra užspausti <...>. Sakykim, aš galiu kažką padaryti, bet realiai mano emocija labiau valdo mane negu valia* (D1). Paminėtina, kad dažniausiai (94,8 proc.; n = 110) teismai konstatavo, jog nužudymas įvykdytas konfliktinės situacijos metu, prie kurios užuomazgų, tikėtina, pridedavo ir alkoholio vartojimas.

2 LENTELĖ. Kaltinamųjų įvykdyto nusikaltimo aplinkybės ir santykio su nukentėjusiuoju pobūdis

NUSIKALTIMO VIETA	
Gyvenamasis butas arba namas	91,5 %
Kita	8,5 %
NUSIKALTIMO PRADŽIOS LAIKAS	
Nuo 1 iki 6 val.	6,1 %
Nuo 6 iki 13 val.	9,6 %
Nuo 13 val. iki 19 val.	45,2 %
Nuo 19 val. iki 1 val.	39,1 %
NUSIKALTIMO DIENA	
Nešventinė	88,9 %
Šventinė	11,1 %
APSVAIGIMAS NUO ALKOHOLIO	
Neapsvaigusi	15,2 %
Apsvaigusi	84,8 %
ALKOHOLIO VARTOJIMAS KARTU SU PARTNERIU	
Nevartojo	27,1 %
Vartojo	72,9 %
KONFLIKTINĖ SITUACIJA	
Nekonstatuota konfliktinė situacija	5,2 %
Konstatuota konfliktinė situacija	94,8 %

NUSIKALTIMO STADIJA	
Parengtinė	0,8 %
Pasikėsینimo	0,8 %
Baigta	98,3 %
BENDRININKAVIMAS	
Nebendrininkavo	97,5 %
Bendrininkavo	2,5 %
NUSIKALTIMO ĮRANKIS	
Fizinė kūno jėga	6,1 %
Peilis	86,0 %
Kita	7,9 %
SANTYKIS SU NUKENTĖJUSIUOJU	
Sutuoktinis	24,6 %
Buvęs sutuoktinis	4,2 %
Sugyventinis	55,1 %
Buvęs sugyventinis	5,1 %
Šeiminių išpareigojimais nesusijęs partneris	11,0 %

* Pastaba: kintamųjų imties sudėtį sudaro skirtingas nuosprendžių skaičius (n = 107–118).

** Pastaba: sąvoka „šeiminiais išpareigojimais nesusijęs partneris“ reiškia sutuoktinio ar sugyventinio statuso neturinčius partnerius. Ši sąvoka apima romantine prasme artimus partnerius, kurie gyvena ne nuolatos, neveda bendro ūkio ir kurių nesieja turiniai santykiai, bendrų vaikų auginimas, santykių pastovumas, atitinkamų teisių ir pareigų prisiėmimas ar kiti šeimai būdingi požymiai.

Kalbant apie šių nužudymų stadiją, praktiškai visi (98,3 proc.; n = 116) jie buvo baigtiniai ir padaryti nebendrininkaujant (97,5 proc.; n = 115). Dažniausiai nukentėjusieji mirė nuo peiliu padarytų durtinių žaizdų (86,0 proc.; n = 98). Šio nusikaltimo įrankio pasirinkimas nestebina, nes tokie nužudymai įvykdomi artimoje aplinkoje. Galima paminėti atvejus, kai virtuvinis peilis, skirtas maisto ruošimui, tapo nužudymo įrankiu: *Kaltinamoji paaiškino, kad ji stovėjo prie spintelės, ruošė maistą, pjaustė bulves. <...> Atsisukusi pamatė, kad jis [nukentėjusysis A. V.] stovi jai už nugaros, rankoje laiko peilį. <...> Tuomet ji išsigando galimo A. V. smurto ir nuo savęs jį stūmė. Stumdama buvo išsigandusi ir pamiršo, kad rankoje turi peilį* (Kauno apygardos teismo 2007 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Aptariant kaltinamųjų ir nukentėjusiųjų santykių pobūdį, nustatyta, kad šiek tiek daugiau nei pusė nužudymų

įvykdyti prieš sugyventinius (55,1 proc.; n = 65), o rečiau – prieš sutuoktinius (24,6 proc.; n = 29).

Aptariant galimus nusikaltimo motyvus, pirmiausia svarbu paminėti, kad netiesioginė tyčia iš viso nustatyta daugiau nei pusėje (63,7 proc.; n = 65) nuosprendžių, o tiesioginė tyčia pripažinta daugiau nei trečdaliui (36,3 proc.; n = 37) kaltinamųjų, todėl galima suponuoti, kad didesnė dalis jų nenorėjo nusikalstamų padarinių. Tuo tarpu interviu atskleidė, kad šie nužudymai gali būti susiję su keršto ar pykčio motyvais, kylančiais iš patirto smurto: *Tai aš norėjau, kad jis dar labai pasikankintų – taip, kaip man skaudėjo labai stipriai. Aš norėjau, kad ir jam skaudėtų* (N1). Tokius galimus nusikaltimo motyvus paminėjo ir kalėjimo darbuotojos: *Yra [tokių nusikaltimo motyvų], kad „tu kentėtum, nes aš kenčiu nuo tavęs kiekvieną dieną“* (D2), tačiau paprastai akcentuojamas siekis sustabdyti partnerio smurtą: *Dažniausiai tai būna [motyvas] nutraukti būtent tą partnerio smurtą, kad jis sustotų, kad jis jos nebeskriaustų* (D1). Būtent siekis sustabdyti partnerio smurtą yra aktualus moters subjektyviai suvoktos būtiniosios ginties kontekste: *Aš ne specialiai dariau, aš gyniausi. Kad išlikčiau gyva. Ir ne tai kad su noru, kad jis mirtų... Aš norėjau, kad jis tik „atšoktų“, o aš galėčiau iš jo „išsinerti“, kad aš galėčiau pabėgti. O kas galėjo tikėtis, kad čia taip gausis* (N2).

Kita vertus, kalėjimo darbuotojų nuomone, būtiniosios ginties institutą sudėtinga pritaikyti dėl sunkaus įrodinėjimo proceso: *Šeimoje, iš tikrųjų, na... Sulaukus fizinio to smurto, taip, tu kartais tikrai gali gintis, kad tavęs nebemuštų, nebesmaugtų... Dar kažkokių veiksmų su tavimi nedarytų. Ir tu tikrai, ta prasme, ką pagausi, tą ir duosi, nes tu gelbėsi savo gyvybę – tu ginsies. Ir klausimas, kaip tau tai įrodyti... Vargiai* (D2). Reikšmę turi ir nužudymų aplinkybės bei ankstesni kreipimaisi dėl patirto smurto į policiją: *<...> jei tu neblaivi, tai tos būtiniosios ginties irgi negali peržengti, jeigu ten ne vienas dūris, o keli. Vėl... Visų pirma, jeigu tu ir durtum, tai ne į širdį gi durtum, jeigu ir gyniesi. <...> [Be to], reiktų anksčiau kreiptis dėl tokių dalykų, nes po to įrodyti, kad čia būtinoji gintis... Vis tiek turėtų būti ir policijos iškvietimai <...>. Taigi čia ne iš pirmo karto būna, kad ten jau nužudymas* (D4). Taigi, būtiniosios ginties instituto taikymas bylos nagrinėjimo teisme metu, kai sprendžiamas baudžiamosios atsakomybės dėl moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų klausimas, buvo pakankamai retas. Tai patvirtina ir kiekybinio tyrimo metu surinkti duomenys, atskleidę, jog tik keliais atvejais kaltinamiesiems buvo priimtas išteisinamasis nuosprendis šiuo pagrindu.

Intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų baudimo praktika

Turint omenyje intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų baudimo praktiką, paminėtina, kad vidutinė terminuoto laisvės atėmimo baismės trukmė už nekvalifikuotą, BK 129 str. 1 d. įtvirtintą nužudymą buvo 8,0 m., o už kvalifikuotą, BK 129 str. 2 d. numatytą nužudymą – 9,2 m. (3 lentelė). Taigi ši baismės trukmė dažniausiai buvo skiriama mažesnė, nei sankcijoje numatytas baismės vidurkis.

3 LENTELĖ. Teismo paskirtos terminuoto laisvės atėmimo baismės trukmė

TERMINUOTO LAISVĖS ATĖMIMO BAISMĖS TRUKMĖ									
Straipsnio dalis	Min. reikšmė	Max. reikšmė	Vidurkis	Mediana	Moda	SD	Asimetrijos koeficientas	Eksceso koeficientas	Normalumo testo p-reikšmė
1 d. N = 39	36	156	95,54	96,00	96	26,058	-0,426	0,611	Shapiro-Wilk 0,066
2 d. N = 72	36	168	110,08	108,00	96	24,003	-0,401	1,645	Kolmogorov-Smirnov <0,001
1–2 d. N = 111	36	168	104,97	108,00	96	25,595	-0,437	1,038	Kolmogorov-Smirnov <0,001

* Pastaba: Aprašomąją statistiką sudaro teismų sprendimai, kuriais priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir paskirta terminuoto laisvės atėmimo baismė (n = 111).

** Pastaba: Straipsnio dalis – inkriminuoto BK 129 straipsnio 1–2 dalis.

*** Pastaba: SD – standartinis nuokrypis.

**** Pastaba: Shapiro-Wilk normalumo testas taikomas, kai $n < 50$, o Kolmogorov-Smirnov normalumo testas – kai $n \geq 50$ (Mishra et al., 2019).

Nors didžioji dalis (82,2 proc.; 97) kaltinamųjų bent iš dalies pripažino kaltę dėl nusikaltimo padarymo teismo proceso metu, baudžiamąją atsakomybę lengvinanti aplinkybė dėl prisipažinimo padarius nusikalstamą veiklą ir nuoširdaus gailėjimosi arba padėjimo išsiaiškinti nusikalstamą veiklą ar joje dalyvavusius asmenis pagal BK 59 str. 1 d. 2 p. buvo pripažinta rečiau (62,9 proc.; n = 73). Paprastai kaltinamosios nuoširdų gailėjimąsi išreikšdavo tvirtindamos, jog nužudyti partnerio nenorėjo, o tik gynėsi: *[Kaltinamosios teigimu], ji nenorėjo nužudyti vyro, o tai įvyko tik dėl to, kad ji gynėsi nuo jai*

gresiančio smurto. *Negalvojo, kad gali nužudyti vyrą, gailisi dėl padaryto nusikaltimo* (Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. rugsėjo 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kaltinamosioms, kurioms buvo nustatyta ši lengvinanti aplinkybė, statistiškai reikšmingai ($p = 0,002$, $r = 0,30$; $n = 111$) paskirta trumpesnė laisvės atėmimo bausmė (8,4 m.) nei likusioms moterims (9,6 m.) (4 lentelė).

Tik šiek tiek mažiau nei trečdaliu (28,4 proc.; $n = 33$) nuosprendžių teismas pripažino baudžiamąją atsakomybę lengvinančią aplinkybę dėl provokuojančio ar rizikingo nukentėjusio asmens elgesio pagal BK 59 str. 1 d. 6 p., tačiau jos konstatavimas statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$, $r = 0,31$; $n = 111$) dažniau sąlygojo švelnesnės bausmės skyrimą (7,6 m.) negu likusiais atvejais (9,3 m.). Pastebimai rečiau (7,8 proc.; $n = 9$) kaip baudžiamąją atsakomybę lengvinanti aplinkybė pripažintas būtinosios ginties ribų peržengimas pagal BK 59 str. 1 d. 9 p., tačiau ji taip pat statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$, $r = 0,32$; $n = 111$) buvo susijusi su trumpesne bausmės trukme (5,3 m.), lyginant su atvejais, kai tokia aplinkybė nenustatyta (9,1 m.).

Galiausiai dar rečiau (1,7 proc.; $n = 2$) atsakomybę lengvinančia aplinkybe pripažintas neteisėtą nukentėjusio asmens veiksmų nulemtas didelis susijaudinimas pagal BK 59 str. 1 d. 10 p. Paprastai nedažnas tokios aplinkybės konstatavimas buvo susijęs su teismo argumentacija, jog kaltinamosios patirtas smurtas nusikaltimo dieną nesiskyrė nuo ankstesniojo: *<...> teismas daro išvadą, jog nėra pagrindo teigti, kad [kaltinamoji] G. S. veikė [nukentėjusiojo] V. Š. atžvilgiu padarė neperžengdama būtinosios ginties ribų, jas peržengdama, ar staiga labai susijaudinusi dėl neteisėto nukentėjusiojo asmens poelgio. <...> dažnai nukentėjusysis savo sugyventinę mušdavo. Taigi, įvykio dieną toks V. Š. elgesys, suduodant jai į pilvą du smūgius, kaltinamajai nebuvo netikėtas, prie tokio sugyventinio elgesio ji buvo pripratusi* (Vilniaus apygardos teismo 2010 m. liepos 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi, ankstesnė smurtinė viktimizacija tampa pagrindu konstatuoti, kad kaltinamosios patirtas smurtas nužudymo dieną nesudaro pagrindo laikyti situaciją išskirtinai pavojingesne baudžiamąja teisine prasme.

Nusikaltimą kvalifikuojančių ir baudžiamąją atsakomybę sunkinančių aplinkybių variacija yra mažesnė. Absoliučia dauguma atvejų moterų įvykdyti intymaus partnerio nužudymai nekvalifikuojami pagal jokus požymius, išskyrus šeimos nario nužudymo požymį. Pastebėtina, kad tokie požymiai, kaip bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas pagal BK 129 str. 2 d. 2 p. (2,5 proc.;

$n = 3$), nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai pagal BK 129 str. 2 d. 6 p. (5,1 proc.; $n = 6$) ir nužudymas dėl savanaudiškų paskatų pagal BK 129 str. 2 d. 9 p. (1,7 proc.; $n = 2$) inkriminuojami itin retai. Kita vertus, dažniausiai (80,2 proc.; $n = 93$) nustatoma kaltinamosios baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė – apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikaltamos veikos padarymui pagal BK 60 str. 1 d. 9 p. Įdomu tai, kad tarp kaltinamųjų, kurioms ši aplinkybė buvo nustatyta, ir tų, kurioms ji nebuvo nustatyta, statistiškai reikšmingo bausmės trukmės skirtumo nenustatyta. Kitos sunkinančios aplinkybės sudarė tik iki 1–2 proc. visų nuosprendžių.

4 LENTELĖ. Teismo paskirtos terminuoto laisvės atėmimo bausmės trukmės palyginimas su pasirinktais baudžiamąją atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių kintamaisiais remiantis Mann-Whitney U statistika

Kintamasis	Aprašomoji statistika				Mann-Whitney U statistika			
	n	Vidurkis	Mediana	SD	Rangų vidurkis	U-reikšmė	p-reikšmė (dvipusė)	Poveikio įvertis (r)
Nenustatytas BK 59 str. 1 d. 2 p.	43	115,53	108,00	23,90	67,76	956,500	0,002	0,30
Nustatytas BK 59 str. 1 d. 2 p.	68	100,41	96,00	25,26	48,57			
Nenustatytas BK 59 str. 1 d. 6 p.	83	111,33	108,00	23,73	61,85	676,500	<0,001	0,31
Nustatytas BK 59 str. 1 d. 6 p.	28	91,29	96,00	25,94	38,66			
Nenustatytas BK 59 str. 1 d. 9 p.	105	108,69	108,00	23,51	58,41	62,000	<0,001	0,32
Nustatytas BK 59 str. 1 d. 9 p.	6	64,00	60,00	28,06	13,83			
Nenustatytas BK 60 str. 1 d. 9 p.	17	95,95	96,00	34,56	42,24	565,000	0,051	0,19
Nustatytas BK 60 str. 1 d. 9 p.	94	108,19	108,00	23,50	58,49			

* Pastaba: visų kintamųjų sudėtį sudaro teismų sprendimai, kuriais priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir paskirta terminuoto laisvės atėmimo bausmė ($n = 111$).

** Pastaba: SD – standartinis nuokrypis.

*** Pastaba: poveikio įverčio (r) dydis: mažas ($r = 0,1$), vidutinis ($r = 0,3$), didelis ($r = 0,5$) (Stejn, 2020).

Vertinant kaltinamųjų sociodemografines charakteristikas ir paskirtos terminuoto laisvės atėmimo baudmės trukmę, pastebėtina, kad tarp išsilavinimo, vaikų turėjimo, darbinės padėties, diagnozuotų psichikos ir elgesio sutrikimų, tyčios formos ir paskirtos baudmės trukmės statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta (5 lentelė). Kita vertus, statistiškai reikšmingai ($p = 0,003$, $r = 0,28$; $n = 111$) ilgesnė baudmės trukmė skirta kaltinamosioms, turėjusioms anks-tesnį teistumą (9,7 m.) nei jo neturėjusioms (8,4 m.). Tokiais atvejais teismai, vertindami kaltinamųjų asmenybę, linkę atsižvelgti ir į išnykusius teistumus: <...> [teismo nuomone, kaltinamoji] anksčiau ne kartą teista, ir nors teistumai išnykę, tai ją charakterizuoja neigiamai <...>. Tai rodo didelį jos pavojingumą visuomenei (Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Statistiškai reikšmingai ($p = 0,018$, $r = 0,22$; $n = 109$) ilgesnė terminuoto laisvės atėmimo baudmės trukmė taip pat skirta kaltinamosioms, neturėjusioms nuolatinės gyvenamosios vietos (10,5 m.), lyginant su ją turėjusiomis (8,7 m.).

5 LENTELE. Teismo paskirtos terminuoto laisvės atėmimo baudmės trukmės palyginimas su pasirinktais kaltinamąsias charakterizuojančiais ir tyčios formos kintamaisiais remiantis Mann-Whitney U statistika

Kintamasis	Aprašomoji statistika				Mann-Whitney U statistika			
	n	Vidurkis	Mediana	SD	Rangų vidurkis	U-reikšmė	p-reikšmė (dvi-pusė)	Poveikio įvertis (r)
Pradinis-vidurinis išsilavinimas	76	108,08	108,00	27,43	47,44	384,500	0,095	0,16
Profesinis-aukštasis išsilavinimas	14	97,71	96,00	15,51	34,96			
Neturi vaikų	82	106,54	108,00	24,58	57,02	1105,500	0,569	0,05
Turi vaikų	29	105,25	102,00	29,15	53,12			
Nedirba	80	109,20	108,00	25,337	53,28	737,500	0,239	0,12
Dirba	22	102,00	99,00	24,842	45,02			
Neturi nuolatinės gyvenamosios vietos	10	126,00	117,00	26,23	77,10	274,000	0,018	0,22
Turi nuolatinę gyvenamąją vietą	99	104,42	108,00	25,19	52,77			

Kintamasis	Aprašomoji statistika				Mann-Whitney U statistika			
	n	Vidurkis	Mediana	SD	Rangų vidurkis	U-reiškėmė	p-reiškėmė (dvi-pusė)	Poveikio įvertis (r)
Anksčiau neteista	79	100,41	102,00	24,97	50,29	813,000	0,003	0,28
Anksčiau teista	32	116,25	114,00	23,89	70,09			
Nediagnozuoti sutrikimai	78	103,46	103,46	25,23	53,96	1127,500	0,296	0,10
Diagnozuoti sutrikimai	33	108,55	108,55	26,46	60,83			
Netiesioginė tyčia	64	105,84	108,00	19,37	49,87	1000,500	0,667	0,04
Tiesioginė tyčia	33	100,18	108,00	31,58	47,32			

* Pastaba: visų kintamųjų sudėtį sudaro teismų sprendimai, kuriais priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir paskirta terminuoto laisvės atėmimo bausmė (n = 90-111).

** Pastaba: SD – standartinis nuokrypis.

*** Pastaba: poveikio įverčio (r) dydis: mažas (r = 0,1), vidutinis (r = 0,3), didelis (r = 0,5) (Steyn, 2020).

Be to, statistiškai reikšmingi ($p < 0,001$, $\eta^2 = 0,17$; $n = 111$) skirtumai pastebėti ir turint omenyje kaltinamųjų asmenybės vertinimą (6 lentelė). Neigiamai teismo charakterizuotoms kaltinamosioms vidutiniškai skirta 10,1 m. terminuoto laisvės atėmimo bausmė, dviprasmiškai ar neutraliai charakterizuotoms – 8,7 m., o teigiamai – 6,6 m. terminuoto laisvės atėmimo bausmė. Dažniausiai teigiamai būdavo charakterizuotos kaltinamosios, kurios teismų buvo vertinamos kaip stipriau integruotos socialiniame gyvenime: <...> [teismo teigimu, kaltinamoji] L. M. yra neteista, administracine tvarka nebausta. Nors šiuo metu L. M. ir nedirba, tačiau akivaizdu, kad tai susiję su objektyviomis aplinkybėmis, o iki darbo netekimo ji daug metų dirbo, yra charakterizuojama teigiamai ir buvo sukūrusi tvirtus socialinius ryšius visuomenėje (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Apibendrinant galima teigti, kad intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų baudimo praktika pasižymi santykinai nuosaikėmis, dažniausiai už sankcijos vidurkį mažesnėmis terminuoto laisvės atėmimo bausmėmis, tačiau jų trukmę reikšmingai lemia konkrečių atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių konstatavimas bei tam tikros kaltinamųjų charakteristikos.

6 LENTELE. Teismo paskirtos terminuoto laisvės atėmimo bausmės trukmės palyginimas su teisiniu kaltinamųjų asmenybės vertinimu remiantis Kruskal-Wallis H statistika

Kintamasis	Aprašomoji statistika				Kruskal-Wallis H statistika				Aposteriorinis testas	
	n	Vi-durkis	SD	Me-diana	Rangų vidurkis	H-reišk-mė	p-reišk-mė	Po-veikio įvertis (η^2)	Gru-pė	Bon-feroni testo p-reišk-mė
(1) Neigiamas kaltinamosios apibūdinimas	26	121,38	20,45	120,00	76,37	20,286	<0,001	0,17	1-2	0,006
(2) Dviprasmiškas ar neutralus kaltinamosios apibūdinimas	70	104,31	21,65	108,00	53,74				2-3	0,037
(3) Teigiamas kaltinamosios apibūdinimas	15	79,60	84,00	84,00	31,23				3-1	<0,001

* Pastaba: kintamojo sudėtį sudaro teismų sprendimai, kuriais priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir paskirta terminuoto laisvės atėmimo bausmė (n = 111).

** Pastaba: SD – standartinis nuokrypis.

*** Poveikio įverčio (η^2) dydis: mažas ($\eta^2 = 0,01$), vidutinis ($\eta^2 = 0,06$), didelis ($\eta^2 = 0,14$) (Steyn, 2020).

Subjektyvus intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų bausmės teisingumo suvokimas

Intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusių moterų gyvenimas nesibaigia, kai teismas paskiria bausmę. Dėl itin jautraus šio nusikaltimo pobūdžio nuteistųjų moterų suvokimas apie paskirtos bausmės teisingumą gali būti skirtingas. Nors vienų kalėjimo darbuotojų požiūriu nuteistosios nelinkusios atvirai išreikšti priešiško dūl dėl atliekamos bausmės: <...> *kad labai taip rėkiančiai eitų ir sakytų „aš nesutinku, kad aš nužudžiau žmogų... Man davė per daug...“ – nėra taip. <...> Arba jos nedrįsta taip sakyti – nežinau. Dėl to, kad... Tokioje vietoje kartais jos būna didesnės teisėjos, žinokit, negu teismai (D2), tačiau kitų nuomonė gali būti priešinga: Jos galbūt pripažįsta, kad jos padarė [nužudymą], bet jos „skaity“, kad jos turėjo gauti mažesnes bausmes, nes tai įtakojo ir vyro elgesys, kad ji taip pasielgė. Tai įtakojo gal aplinkiniai, ir aplinka tokia taip susidėliojo <...> (D3). Panaši laikysena pastebima ir tarp bausmę atliekančių nuteistųjų.*

Remiantis nuteistųjų pasakojimais, mažiau teisingos bausmės suvokimą gali sąlygoti nepakankamas aplinkybių, susijusių su jų smurtine patirtimi, įvertinimas: *Aš paprieštaraučiau, kad teismas nelabai atsižvelgė į moterį – į moters nukentėjimą* (N1), o tam tikrais atvejais ir būtinosios ginties instituto netaikymas: *<...> jis dviejų metrų dešimt centimetrų, o aš gi „blusa“ prieš jį. Nu ką tu, Dieve mano. Nu, vat, ir prašau teisybės... <...> kai žmogus šitaip iš inercijos ginasi ir paskiau gauna tokią bausmę... Tai man liks iki tol, kol aš užmerksiu akis. Man šita neteisybė liks* (N2). Kitais atvejais išreiškiama nuoskauda dėl neteisingo apkaltinimo nužudymu: *Popieriuose ir rašo taip, kad „šeimyninis konfliktas“: O aš aiškinu: „Mes tą dieną net nesibarėme, jis buvo patenkintas, kad aš jį įleidau išsimaudyti, persirengti ir išsimiegoti.“ <...> Ir aš teisme, vat, kai įsiterpdavau... Porą kartų norėjau įsiterpti. Man net žodžio nedavė. <...> Nu ir niekas neklausė net manęs... Tai jiems reikėjo kažką tai pasodinti (graudinasi)... Ir viskas* (N3). Galima daryti prielaidą, kad nuteistųjų subjektyvus paskirtos bausmės teisingumo suvokimas skiriasi nuo formalaus teisinio nusikaltimo vertinimo, ypač tuomet, kai buvo nepakankamai atsižvelgta į moterų patirtą smurtinę viktimizaciją ir jos galimą reikšmę nusikaltimo padarymui.

Empirinio tyrimo rezultatų aptarimas

Atliktas empirinis tyrimas leido pažinti moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų ypatumus, atskleidžiančius gana kompleksinį nusikaltusios moters ir aukos dvilypumą. Nepaisant to, vis dar išlieka nemažai klausimų, į kuriuos nėra paprasta atsakyti. Jeigu moters smurtinė viktimizacija suvokiama kaip viena esminių įtampos prielaidų, kodėl tik maža dalis moterų įvykdo nužudymus? Tokį poleminių klausimų daugiau nei prieš dešimtmetį iškėlė kriminologė M. Chesney-Lind, moterų įvykdytus intymaus partnerio nužudymus analizavusi iš viktimogeninės perspektyvos (Chesney-Lind, 2012). Akcentuotina, kad daugiau nei pusė kaltinamųjų teismo posėdžio metu nurodė anksčiau patyrusios smurtą iš nužudytojo partnerio, o šį rezultatą papildė ir pačių nuteistųjų pasakojimai bei interviu su kalėjimo darbuotojomis. Vis dėlto, aptariant gautus duomenis, svarbu paminėti, jog tyrime dalyvavo tik informantės moterys, todėl tiek nuteistosios, tiek kalėjimo darbuotojos moterų viktimizaciją gali interpretuoti jautriau ir taip mažiau dėmesio skirti pačių moterų smurtiniam elgesiui. Kalėjimo darbuotojų nuomonė apie šiuos nužudymus, tikėtina, daugiausia formuojama būtent kontaktinio darbo su nuteistosiomis

metu, todėl su tuo susijęs žinojimas gali būti šiek tiek tendencingas ar pernelyg empatizuotas. Nors tai nekompromituoja gautų rezultatų, tačiau verta atminti, kad intymaus partnerio nužudymų samprata konstruojama iš lyčiai jautrios moterų perspektyvos.

Nepaneigiant moterų viktimizacijos svarbos (Weizmann-Henelius et al., 2012; Liles, Moak, 2018; Lysova, Salas, 2020; DeJong, Pizarro, McGarrell, 2011; Scott et al., 2022), akcentuotini ir kiti susiję aspektai, prisidedantys prie šių nužudymų padarymo. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad intymų partnerių nužudžiusioms moterims taip pat būdingas socialinis pažeidžiamumas: tai vidutinio amžiaus, pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą įgijusios bei gana dažnai pastovaus pragyvenimo šaltinio neturinčios moterys. Todėl jos gali būti laikomos nepakankamai įsitraukusiomis į integruotą socialinį gyvenimą, ypač – jei turi ilgalaikę alkoholio vartojimo patirtį. Visa tai lemia ne tik atotrūkį nuo visuomenės ir tarpasmeninių ryšių susilpnėjimą, bet ir tam tikrą socialinę stigmą, kuri apsunkina prieigą prie institucionalizuotos socialinės kontrolės mechanizmų patiriant smurtą. Empirinis tyrimas leido išsiaiškinti, kad tik apie trečdalis kaltinamųjų, teisme nurodžiusių apie ankstesnę intymaus partnerio smurto patirtį, teigė, kad kreipėsi į policiją. Šis rezultatas papildė ankstesnes moksliniame diskurse pastebėtas įžvalgas (Lama, Visha, 2020; Leonard, 2012), kad smurtą patyrusios moterys gali netikėti pagalbos efektyvumu, būti nusivylusios ankstesnėmis kreipimosi pagalbos patirtimis ar bijoti dar intensyvesnio partnerio smurto, nors tokia situacija didina reviktimizacijos riziką bei tolesnės įtampos augimą. Vertinant iš D. Black'o savivalbos teorinės perspektyvos, būtent smurtinės viktimizacijos patirtis bei ribotos galimybės į ją reaguoti prosocialiais būdais prisideda prie pačių moterų neformalios socialinės kontrolės įgyvendinimo, kaip nekonvencinio būdo nutraukti smurtą ar atkurti subjektyviai suvoktą teisingumą jų atžvilgiu (Black, cit. pg. Stanojoska, 2023; Black, 1983).

Šią įžvalgą papildė tai, kad dažniausiai padaromi baigti ir neplanuoti nužudymai gyvenamajame būste, paprastai vėlyvą popietę ar vakare, apsvaigus bei panaudojant peilį – šio lengvai prieinamo buities įrankio pasirinkimas tarsi simboliškai įprasmina moterims primestus lyčių vaidmenis bei su tuo susijusius socializacijos ypatumus, vis dar atspindinčius namų erdve apsiribojantį moterų pasaulį (Wolfgang, cit. pg. Smart, 1977). Paminėtina ir tai, kad daugiau nei du trečdaliai kaltę pripažinusių kaltinamųjų moterų nurodė, kad nusikaltimo dieną patyrė intymaus partnerio smurtą. Dėl šių priežasčių galima daryti

prielaidą, kad moterų įvykdytiems intymaus partnerio nužudymams būdinga staiga susiformavusi tyčia, kuri neretai nukreipta į siekį sustabdyti ar kitu būdu reaguoti į pačių nukentėjusiųjų naudotą smurtinį elgesį. Vertinant tai iš feministinės perspektyvos, ilgalaikė smurtinė viktimizacija bei institucinis apšvaistymas leidžia šiuos nužudymus interpretuoti kaip kraštutinę, tačiau struktūriškai nulemtą reakciją į patiriamą spaudimą, o baudžiamosios justicijos atsaką – kaip tam tikrą viktimizacijos kriminalizavimo formą (angl. *criminalization of victimization*) (Chesney-Lind, cit. pg. Stanojoska, 2023). Šiuo atžvilgiu smurtą patiriančių moterų pasitelktos „išgyvenimo“ strategijos vertinamos ne kaip nesuveikusių institucionalizuotos pagalbos mechanizmų prielaida, bet kaip nusikalstamas elgesys, už kurį baudžiama.

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai atskleidė ir tai, kad didžioji dalis kaltinamųjų prisipažino padariusios nusikaltimą – tokį moterų santykį su kalte patvirtino ir kalėjimo darbuotojų įžvalgos. Kita vertus, nors vienos kalėjimo darbuotojos patvirtino, kad dauguma nuteistųjų stipriai išgyvena dėl padaryto nusikaltimo, kitų nuomonė atskleidžia, jog ilgalaikį smurtą artimoje aplinkoje patyrusi moteris gali būti linkusi neutralizuoti kalnę ir save laikyti „tikrąja“ auka. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad kai kurių nuteistų moterų pasakojimai suponuoja, jog situacija prieš nusikaltimą buvo suvokiama kaip fatališka, pabrėžiant įsitikinimą, kad alternatyva nusikalstamam veiksmui būtų tapusi jų pačių mirtis (Ferreira, Neves, Gomes, 2018). Tokia prielaida yra gan pagrįsta, atsižvelgiant į tai, kad moterys turi apie devynis kartus didesnę tikimybę tapti intymaus partnerio nužudymo aukomis, palyginti su vyrais (Kim, 2020). Kitaip tariant, pačios moterys gali būti linkusios tarsi pasmerkti smurtavusį partnerį ir neutralizuoti kalnę, akcentuodamos ilgai lauktą palengvėjimo jausmą, atsiradusį po nusikaltimo (Foster, Veale, Fogel, 1989; Lama, Visha, 2020; Stanojoska, 2023). Manytina, kad šis aukos tapatybės internalizavimas padeda moterims įprasminti veiksmus kaip rezistenciją prieš ilgalaikę prievartinę kontrolę, susijusią ne tik su fiziniu, bet ir seksualiniu smurtu, taip pat su siekiu paveržti autonomiją, įbauginti ir apriboti socialinius ryšius (Fridel, Zimmerman, 2024; Johnson et al., 2019; Stark, Hester, 2019; Stark, 2007).

Kita vertus, nebūtų tikslinga šių įžvalgų generalizuoti – kiekvienos moters išgyvenimai ir santykis su įvykdytu nusikaltimu yra individualūs. Kaip atskleidė empirinio tyrimo rezultatai, intymų partnerių nužudžiusioms moterims kartais taip pat būdingas smurto naudojimas. Šiuo atžvilgiu intymių santykių kontekste pasireiškia ne tik prievartinė kontrolė ar intymiuoju teroru

(angl. *intimate terror*) pagrįstas smurtas, kai išimtinai moteris patiria smurtą ir kontroliuojantį partnerio elgesį, bet ir situacinis partnerių smurtas (angl. *situational couple violence*), kai partneriai smurtauja vienas kito atžvilgiu, taip pat smurtinis pasipriešinimas (angl. *violent resistance*), siejamas su smurto naudojimu reaguojant į smurtaujančią ir kontroliuojantį partnerį, arba abipusė smurtinė kontrolė (angl. *mutual violent control*), kai abu partneriai naudoja tiek smurtą, tiek kontrolę vienas kito atžvilgiu (Johnson, 2006). Šiuo pagrindu galima teigti, kad smurtas tarp intymųjų partnerių nėra vienalypis. Nors tai nepaneigia pačių nusikaltusių moterų viktimizacijos, vis dėlto galima teigti, kad pastarosios taip pat anksčiau galėjo būti naudojusios smurtą. Kita vertus, šis smurtas nebūtinai yra simetriškas vyrų naudojamam smurtui, kadangi moterims dažniau būdingas ne su kontroliuojančiu elgesiu susijęs, o reakcinis ir sisteminiu nelaikytinas smurtas (Johnson, 2006; Johnson, cit. pg. Love et al., 2020). Kadangi šis smurtas nėra simetrinis ir jo pobūdis skiriasi lyties aspektu, galima suponuoti, jog dėl šios priežasties moterims sunkiau nutraukti smurtinius santykius. Būtent vyrų smurtas, kaip minėta, dažniau paremtas kontroliuojančiu elgesiu, kuris neatsiejamas nuo socialinių ryšių ribojimo, finansinio priklausomumo didinimo, grasinimų ir fizinės prievartos, suintensyvėjančios moteriai bandant nutraukti santykius (Heron, Eisma, Browne, 2022; Leone, Lape, Xu, 2014). Taip pat svarbūs socialiniai lyčių vaidmenys ir stereotipinės nuostatos, proteguojančios moterų nuolankumą, bei šeimos, kaip pamatinės vertybės, išsaugojimą (Hurtado, cit. pg. Monterrosa, 2021; Mabunda, Mokgatle, Madiba, 2025). Moksliniame diskurse taip pat pastebima, jog moters siekis nutraukti santykius su smurtaujančiu partneriu didina jos nužudymo tikimybę (Daly, Wilson, 1988; Ellis, 2017; Johnson et al., 2019; Wilson, Daly, 1993), o visa tai leidžia paaiškinti, kodėl tokiomis aplinkybėmis nužudymas suvokiamas kaip vienintelė išeitis nutraukti viktimizaciją.

Galiausiai, kaip atskleidžia ankstesni moksliniai tyrimai (Carlsson, 2021; Matias et al., 2021; Strange, Payne, Fraser, 2022; Vatnar, Friestad, Bjørkly, 2018), šio empirinio tyrimo rezultatai patvirtina, jog intymaus partnerio nužudymą įvykdžiusioms moterims paprastai skiriama mažesnė nei sankcijos vidurkis bausmė – beveik devyneri metai terminuoto laisvės atėmimo. Remiantis paternalizmo teorija, moterų nusikaltimai teismų požiūriu vertinami atlaidžiau, nes jos nelaikomos tokiomis grėsmingomis, pavojingomis ir kaltomis kaip vyrai (Rodriguez, Curry, Lee, cit. pg. Tereškinas, Vaičiūnienė, Nikartas, 2021). Tyrimas atskleidė, jog švelnesnė bausmė statistiškai reikšmingai

dažniau buvo paskirta toms kaltinamosioms, kurios anksčiau buvo neteistos ir turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, taip pat teismo buvo charakterizuotos teigiamai, nusikaltimą padarė esant baudžiamąją atsakomybę lengvinančioms aplinkybėms, bet nesant sunkinančių aplinkybių. Taigi, kaip ir atskleidžia kai kurie anksčiau atlikti tyrimai (Tereškinas, Vaičiūnienė, Jarutienė, 2022), nužudymus įvykdžiusių moterų terminuoto laisvės atėmimo bausmės trukmei didesnę įtaką turi teisiniai veiksniai.

Nors prie švelnesnės bausmės skyrimo prisidėjo ir provokuojantis aukos elgesys, teismo vertintas kaip baudžiamąją atsakomybę lengvinanti aplinkybė (Han, Zhuang, Mu, 2025), tačiau problemiška tai, jog teismai vis dar pakankamai neatpažįsta sisteminio smurto, glaudžiai susijusio su tokio pobūdžio nužudymais. Todėl intymų partnerį nužudžiusių moterų patiriamas smurtas vertinamas kaip epizodinis ir atsietas nuo ankstesnės viktimizacijos. Būtent 2024 m. kovo 28 d. nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, spręsdamas kaltinamosios tyčios klausimą, atkreipė dėmesį į sisteminio smurto atpažinimo svarbą: <...> *nustatyta ne bet kokio, o sisteminio smurto panaudojimo artimoje aplinkoje situacija. Todėl teismai, tinkamai neįvertinę pirmiau minėtų aplinkybių, klaidingai interpretavo [nukentėjusiojo] D. B. neteisėtą smurtinį veiksmą – vienkartinį sudavimą [kaltinamajai] L. M. delnu – tik kaip įprastą ir negalėjusį sukelti smurtinių ir emocinių L. M. reakcijų* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šią išvargą papildė interviu su nuteistosiomis, atskleidę, kad jų pačių subjektyvus paskirtos bausmės teisingumo vertinimas bent iš dalies buvo neigiamas dėl nepakankamo teismo atsižvelgimo į jų patirtą smurtą kaip esminę nusikaltimo prielaidą. Visa tai rodo, kad pačių moterų atsakomybės samprata skiriasi nuo formalaus teisinio nusikaltimo kvalifikavimo ir vertinimo.

Išvados

Empirinis tyrimas atskleidė nusikaltusių moterų charakteristiką, jų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų ypatumus ir baudimo praktiką, smurto intymiuose santykiuose kontekstą bei nepakankamą institucionalizuotų socialinės kontrolės mechanizmų intervencijos proaktyvumą. Nustatyta, jog intymaus partnerio nužudymų prielaidos yra gana kompleksinės ir susijusios ne tik su nusikaltusių moterų socialiniu pažeidžiamumu, atotrūkiu nuo stipriau integruotos visuomenės struktūros ir intymaus partnerio smurtu, bet ir

su instituciniu aplaidumu. Būtent negebėjimas užtikrinti apsaugą nuo smurto sudaro prielaidas socialiniam įkalinimui, palaikančiam moterų viktimizacijos tęstinumą ir galiausiai lemiančiam smurto aukų nubaudimą. Tai reiškia, kad moterų įvykdytus intymaus partnerio nužudymus tikslinga analizuoti ne tik individualiu, bet ir struktūriniu lygmeniu, kritiškai vertinant institucijų, turinčių pareigą užtikrinti apsaugą nuo smurto, veikimą ir jų proaktyvią intervenciją, nukreiptą į pakartotinio smurto prevenciją. Dėl šios priežasties tyrimas skatina giliau pažvelgti į intymaus partnerio smurto atpažinimo, vertinimo ir kontrolės problematiką platesnėje perspektyvoje, neperkeliant atsakomybės už šiuos nužudymus vien nusikaltusioms moterims.

Atsižvelgiant į tai, kad tokio pobūdžio nusikaltimai dažniausiai padaromi gyvenamajame būste, apsvaigus nuo alkoholio, konfliktingos situacijos metu, taip pat nesant iš anksto apgalvotos tyčios, o tam tikrais atvejais pripažįstant nukentėjusiojo provokuojantį ar rizikingą elgesį kaip atsakomybę lengvinančią aplinkybę, galima daryti prielaidą, kad moterų įvykdyti partnerio nužudymai pasižymi reaktyviu pobūdžiu. Pakankamai dažnai šios moterys patiria intymaus partnerio smurtą, tačiau dėl jų socialinio pažeidžiamumo, probleminio alkoholio vartojimo ir silpnosios integravimosi į visuomeninį gyvenimą jų viktimizacija lieka nepakankamai atpažinta ar netgi nuvertinta, todėl institucionalizuotos socialinės kontrolės mechanizmai neužtikrina savalaikės intervencijos bei apsaugos nuo pakartotinio smurto. Dėl šios priežasties tyrimu skatinama formuoti jautresnę požiūrį į smurtą ir mažinti jo normalizavimą. Vertinant teismų praktiką moterų įvykdytų intymaus partnerio nužudymų bylose, pastebėta, jog teismai nepakankamai identifikuoja nužudymus, padarytus sisteminio smurto, kontrolės, pažeidžiamumo ir ribotų galimybių nutraukti santykius kontekste. Dėl to moterų smurtinė viktimizacija vertinama ir tam tikra prasme baudžiama iš epizodinės arba „asocialaus“ gyvenimo būdo protegavimo ir tariamo jo „toleravimo“ perspektyvos, tokiu būdu sudarant prielaidas dar stipresnei nusikaltusių moterų stigmatizacijai ir smurto, kaip tam tikrai visuomenės grupei būdingo požymio, sampratos konstravimui. Taigi, atliktas empirinis tyrimas ne tik leido pažinti intymų partnerių nužudžiusių moterų charakteristiką, nusikaltimo aplinkybes ir baudymo praktiką, bet ir atskleisti, kaip moterų smurtinis elgesys formuojasi socialinio pažeidžiamumo, smurtinės viktimizacijos ir institucinio abejingumo kontekste.

Literatūra

Mokslinė literatūra

- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47–88.
- Agnew, R. (2012). Reflection on “A revised strain theory of delinquency”. *Social forces*, 9(1), 33–38.
- Agnew, R., Brezina, T. (2019). General Strain Theory. In Krohn, M., Hendrix, N., Penly Hall, G., Lizotte, A. (eds) *Handbook on Crime and Deviance*. Springer International Publishing.
- Belknap, J., Larson, D. L., Abrams, M. L. et al. (2012). Types of intimate partner homicides committed by women: Self-defense, proxy/retaliation, and sexual proprietariness. *Homicide studies*, 16(4), 359–379.
- Berger, P., Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin Books.
- Black, D. (1978). *The social structure of right and wrong*. San Diego: Academic Press.
- Black, D. (1983). Crime as social control. *American sociological review*, 48(1), 34–45.
- Black, D. (1990). The elementary forms of conflict management. In *New directions in the study of justice, law, and social control*. Boston, MA: Springer.
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77–101.
- Buchhandler-Raphael, M. (2022). Survival Homicide. *Cardozo Law Review*, 44(5), 1673–1768.
- Campbell, J. C., Glass, N., Sharps, P. W. et al. (2007). Intimate partner homicide: Review and implications of research and policy. *Trauma, Violence, & Abuse*, 8(3), 246–269.
- Carlsson, L., Lysell, H., Enander, V. et al. (2021). Socio-demographic and psychosocial characteristics of male and female perpetrators in intimate partner homicide: A case-control study from Region Västra Götaland, Sweden. *PLoS ONE*, 16(8), 1–15.
- Chesney-Lind, M., Morash, M. (2013). Transformative feminist criminology: A critical re-thinking of a discipline. *Critical Criminology*, 21, 287–304.
- Chesney-Lind, M., Pasko, L. (2012). *The female offender: Girls, women, and crime*. Sage Publications.
- Clay-Warner, J., Edgemon, T. G. (2020). Feminist approaches to victimology. In Walklate, S., Fitz-Gibbon, K., McCulloch, J. Maher, J. M. (eds.) *The Emerald Handbook of Feminism, Criminology and Social Change*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Crosland, S. (2024). Female-perpetrated intimate partner homicide – A content analysis of domestic abuse victims who kill their partners. *Assessment and Development Matters*, 16(4), 24–30.
- Čepas, A., Dobryninas, A. Valickas, G. (2018). *Nužudymai Lietuvoje*. Vilnius: Justicija.
- Daly, M., Wilson, M. (1988). *Homicide*. New York: Aldine de Gruyter.
- DeJong, C., Pizarro, J. M., McGarrell, E. F. (2011). Can situational and structural factors differentiate between intimate partner and “other” homicide? *Journal of Family Violence*, 26, 365–376.

- Dobash, R. E., Dobash, R. P. (1979). *Violence against wives: A case against the patriarchy*. New York: Free Press.
- Dobash, R. E., Dobash, R. P. (2011). What were they thinking? Men who murder an intimate partner. *Violence Against Women*, 17(1), 111–134.
- Dobash, R. E., Dobash, R. P. (2017). When women are murdered. In F. Brookman, E. R. Maguire, M. Maguire (eds.) *The handbook of homicide*. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Douglas, H., McGlade, H., Tarrant, S. et al. (2020). Facts seen and unseen: Improving justice responses by using a social entrapment lens for cases involving abused women (as offenders or victims). *Current Issues in Criminal Justice*, 32(4), 488–506.
- Ellis, D. (2017). Marital separation and lethal male partner violence. *Violence against women*, 2(4), 503–519.
- Eriksson, L., Mazerolle, P. (2013). A general strain theory of intimate partner homicide. *Aggression and violent behavior*, 18(5), 462–470.
- Ferreira, M., Neves, S., Gomes, S. (2018). “To Kill or to Be Killed”: Narratives of Female Victims of Intimate Partner Violence, Condemned for the Murder of Their Partners. In Gomes, S., Duarte, V. (eds.) *Female Crime and Delinquency in Portugal: In and Out of the Criminal Justice System*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Ferreira, M., Quintas, J., Neves, S. (2022). “I killed him”. Marital homicide committed by Portuguese women: a qualitative criminological analysis. *Sociologia, Problemas e Práticas*, (99), 69–87.
- Foster, L. A., Veale, C. M., Fogel, C. I. (1989). Factors present when battered women kill. *Issues in Mental Health Nursing*, 10(3–4), 273–284.
- Foucault, M. (1971). Orders of discourse. *Social science information*, 10(2), 7–30.
- Francis, D. (2018). *Doing Criminological Research*. London: Sage Publications.
- Freud, S. (1933). *New introductory lectures on psycho-analysis*. London: The Hogar.
- Fridel, E. E., Knapp, K. G. (2025). Moving Beyond Self-Defense: Reevaluating the (Gendered) Motivations for Female Homicide Offending Across the Victim–Offender Relationship. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 62(6), 900–931.
- Fridel, E. E., Zimmerman, G. M. (2024). Coercive Control or Self-Defense? Examining Firearm use in Male-and Female-Perpetrated Intimate Partner Homicide. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 6(1), 3–44.
- Gaičevskytė-Savickė, R. (2024). Nusikaltusių moterų istorijos: sudėtingi keliai kalėjimo link. *Kriminologijos studijos*, 11, 124–140.
- Gibson, M. S. (1982). The ‘female offender’ and the Italian school of criminal anthropology. *Journal of European Studies*, 12(47), 155–165.
- Graham, L. M. et al. (2022). Explanatory theories of intimate partner homicide perpetration: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(2), 408–427.
- Han, X., Zhuang, Y., Mu, Y. (2025). The judicial interpretation of intimate partner homicide in China: An empirical analysis of sentencing practice between 2016 and 2021. *Violence Against Women*, 31(14), 3728–3755.
- Harper, S. B. (2017). No way out: Severely abused Latina women, patriarchal terrorism, and self-help homicide. *Feminist criminology*, 12(3), 224–247.

- Hennessy, K. (2025). “I Just Didn’t Want It to Be Me”: The Social Entrapment Framework in Self-Defense Claims of Criminalized Survivors. *The George Washington Law Review*, 93(4), 934–969.
- Heron, R. L., Eisma, M., Browne, K. (2022). Why do female domestic violence victims remain in or leave abusive relationships? A qualitative study. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 31(5), 677–694.
- Johnson, H., Eriksson, L., Mazerolle, P. et al. (2019). Intimate femicide: The role of coercive control. *Feminist Criminology*, 14(1), 3–23.
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence against women*, 12(11), 1003–1018.
- Yount, K. M., Miedema, S. S., Martin, C. C. et al. (2016). Men’s coercive control, partner violence perpetration, and life satisfaction in Bangladesh. *Sex Roles*, 74, 450–463.
- Každanas, R. (2025). Moterų įvykdyti nužudymai Lietuvoje: 1922–1940 metų Šiaulių apygardos teismo bylų analizė. *Acta humanitarica academiae Saulensis*, 32, 56–73.
- Kiconco, M. (2024). Women’s pathways to homicide offending in Uganda. *International Review of Social Sciences Research*, 4(3), 1–24.
- Kim, B. (2020). Partner-killing of men by female intimate partners. In T. K. Shackelford (eds.) *The SAGE handbook of domestic violence*. SAGE.
- Lama, V., Visha, O. (2020). Narratives of Albanian female offenders who killed their intimate partners during 2010–2014. Case report series. *Medicus*, 4(1), 15–28.
- Larance, L. Y., Kertesz, M., Humphreys, C. et al. (2022). Beyond the victim-offender binary: Legal and anti-violence intervention considerations with women who have used force in the US and Australia. *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work*, 37(3), 466–486.
- Leonard, E. D. (2012). *Convicted survivors: The imprisonment of battered women who kill*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Leone, J. M., Lape, M. E., Xu, Y. (2014). Women’s decisions to not seek formal help for partner violence: A comparison of intimate terrorism and situational couple violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(10), 1850–1876.
- Liles, A., Moak, S. (2018). Feminist pathways and female homicide offenders. In Deflem, M. (eds.) *Homicide and violent crime*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Lysova, A., Salas, J. (2020). Domestic homicide involving female perpetrators and male victims. In Jaffe, P., Scott, P., Straatman, A. L. (eds.) *Preventing domestic homicides*. London: Academic Press.
- Lysova, A. (2023). Female perpetrators of intimate partner homicide. In Russell, B., Torres, C. (eds.) *Perceptions of Female Offenders*. Cham: Springer Nature Switzerland.
- Lombroso, C., Ferrero, G. (1895). *The female offender*. New York: D. Appleton.
- Love, H. A., Spencer, C. M., May, S. A. et al. (2020). Perpetrator risk markers for intimate terrorism and situational couple violence: A meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(5), 922–931.
- Mabunda, A., Mokgatle, M. M., Madiba, S. (2025). Being trapped in an abusive relationship: A phenomenological study of women’s experiences of violence in intimate relationships. *Social Sciences*, 14(4), 250.

- Matias, A., Gonçalves, M., Soeiro, C. et al. (2021). Intimate partner homicide in Portugal: what are the (as) symmetries between men and women? *European journal on criminal policy and research*, 27(4), 471–494.
- Michailovič, I. (2014). Moterų nusikalstamo elgesio problematika. *Teisė*, 93, 82–94.
- Mishra, P., Pandey, C. M., Singh, U. et al. (2019). Descriptive statistics and normality tests for statistical data. *Annals of cardiac anaesthesia*, 22(1), 67–72.
- Monterrosa, A. E. (2021). How Race and Gender Stereotypes Influence Help-Seeking for Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 36, 17–18.
- Norvaišytė, G. (2024). Laisvės atėmimo baudmės vykdymo moterims problematika ir lygtinio paleidimo taikymas. *Vilnius University Open Series*, 576–596.
- Ogle, R. S., Maier-Katkin, D., Bernard, T. J. (1995). A theory of homicidal behavior among women. *Criminology*, 33(2), 173–193.
- Peterson, E. S. (1999). Murder as self-help: Women and intimate partner homicide. *Homicide studies*, 3(1), 30–46.
- Peterson, E. S. (2004). Murder as Self-Help. In Chesney-Lind M., Pasko L. (eds.) *Girls, women, and crime: Selected readings*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Pollak, O. (1950). *The Criminality of Women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Rienecker, L., Jorgensen, P. S. (2003). *Kaip rašyti mokslinį darbą*. Vilnius: Aidai.
- Scott, S., Geffner, R., Stolberg, R. et al. (2023). Common Characteristics of Women Who Kill In the Context of Abuse: A Content Analysis of Case Files. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 32(1–2), 15–33.
- Sebire, J. A. (2013). *Love and lethal violence: an analysis of intimate partner homicides committed in London 1998–2009*. PhD Thesis. University of Leicester.
- Selman, K. J., Dunn, M. (2017). Western Feminist Criminologies: Critiquing “Malestream” Criminology and Beyond. In Triplett, R. (eds.) *The Handbook of the History and Philosophy of Criminology*. John Wiley & Sons.
- Sigfusdottir, I. D., Kristjansson, A. L., Agnew, R. (2012). A comparative analysis of general strain theory. *Journal of Criminal Justice*, 40(2), 117–127.
- Smart, C. (1977). *Women, crime and criminology: A feminist critique*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Stanojoska, A. (2023). The Feminist Pathways Perspective: The Pathways to Crime of Female Murderers in the Republic of North Macedonia. In Stanojoska, A., Dimovski, D., Maksimova, E. *The Handbook on Female Criminality in the Former Yugoslav Countries*. Cham: Springer International Publishing.
- Stark, E. (2007). *Coercive control: The entrapment of women in personal life*. Oxford University Press.
- Stark, E. (2009). Rethinking coercive control. *Violence against women*, 15(12), 1509–1525.
- Stark, E. (2013). Coercive control. In Lombard, N., McMillan, L. (eds.) *Violence against women: Current theory and practice in domestic abuse, sexual violence and exploitation*. London, Philadelphia: London and Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers.

- Stark, E., Hester, M. (2019). Coercive control: Update and review. *Violence against women*, 25(1), 81–104.
- Steyn, H. S. (2020). *Non-parametric tests with effect sizes: statistical consultation report*. North-West University.
- Strange, C., Payne, C., Fraser, F. (2022). Gender, intimate partner homicide, and rurality in early-twentieth-century New South Wales. *Social Science History*, 46(4), 777–800.
- Suonpää, K., Savolainen, J. (2019). When a woman kills her man: Gender and victim precipitation in homicide. *Journal of interpersonal violence*, 34(11), 2398–2413.
- Swatt, M. L., He, N. P. (2006). Exploring the difference between male and female intimate partner homicides: Revisiting the concept of situated transactions. *Homicide Studies*, 10(4), 279–292.
- Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R., Jarutienė, L. (2022). Gender and sentencing in Lithuania: more mercy for women? *Laws*, 11(5), 70.
- Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R., Nikartas, S., Jarutienė, L. (2021). *Defeminizuotas baudžiamasis teisingumas: nuteistų moterų baudimo praktikos ir subjektyvios baismės patirtys (FemiJust)*. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas.
- Tyson, D., Naylor, B., Tarrant, S. (2024). Improving access to justice for women who kill their abusers: Practitioner insights and experiences. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 1(4), 60–75.
- Tolmie, J., Smith, R., Wilson, D. (2024). Understanding intimate partner violence: Why coercive control requires a social and systemic entrapment framework. *Violence Against Women*, 3(1), 54–74.
- Trägårdh, K., Hildebrand Karlén, M., Andiné, P. et al. (2025). Links Between Psychopathy, Type of Violence, and Severe Mental Disorder among Female Offenders of Lethal Violence in Sweden. *International Journal of Forensic Mental Health*, 24(3), 231–242.
- Vatnar, S. K. B., Friestad, C., Bjørkly, S. (2018). Differences in intimate partner homicides perpetrated by men and women: evidence from a Norwegian National 22-year cohort. *Psychology, Crime & Law*, 24(8), 790–805.
- Voce, I., Bricknell, S. (2020). *Female perpetrated intimate partner homicide: Indigenous and non Indigenous offenders*. Australian Institute of Criminology.
- Weizmann-Henelius, G., Matti Grönroos, L., Putkonen, H. et al. (2012). Gender-specific risk factors for intimate partner homicide: A nationwide register-based study. *Journal of interpersonal violence*, 27(8), 1519–1539.
- White, J. W., Kowalski, R. M. (1994). Deconstructing the myth of the nonaggressive woman: A feminist analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 18(4), 487–508.
- Wilson, M., Daly, M. (1993). Spousal homicide risk and estrangement. *Violence and victims*, 8(1) 3–16.
- Zeoli, A. M., Kwiatkowski, C. C., Wallin, M. A. et al. (2023). Criminal histories of intimate partner homicide offenders. *Homicide studies*, 27(2), 229–247.

Baudžiamųjų bylų nuosprendžiai

- Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-171-238/2007.
- Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-110-113/2010.
- Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-382/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. kovo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-411073/2024.
- Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-173-86/2010.
- Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-54-885/2021.

Statistikos duomenys ir šaltiniai internete

- European Institute for Gender Equality (2023). *Understanding intimate partner femicide in the European Union: The essential need for administrative data collection*. Prieiga internete: <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/understanding-intimate-partner-femicide-european-union-essential-need-administrative-data-collection>.
- United Nations (2023). *Global study on homicide 2023*. United Nations Office on Drugs and Crime. Prieiga internete: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet1.pdf>.